

Gemeentebreed

Tucht over ambtsdragers

E.J. Oostland

Zo af en toe duikt er een berichtje op in de (kerkelijke) pers: een kerkenraad heeft zijn predikant geschorst naar art. 79 KO. Soms staat er ook nog een grond voor de schorsing bij. Een klein berichtje, een mededeling voor het kerkvolk. Meer niet. Want kerkenraden worden allemaal afzonderlijk op de hoogte gebracht van een schorsing. Zij zijn het ook die op de hoogte moeten zijn, omdat de ambtsdienst van een predikant in heel het kerkverband is opgeschort.

Een persbericht, kort en zakelijk. Maar daarachter gaat een heel proces schuil. Daarover spreekt art. 79 van de Kerkorde. En omdat we het (helaas) toch nog wel eens tegenkomen, is het goed, iets meer te zeggen over dit artikel.

Tucht

In de KO gaan de artikelen 72 tot 82 over de tucht. Daarbinnen wordt apart gesproken over tucht over ambtsdragers. Art. 79 spreekt over de procedure, art. 80 noemt zonden, en art. 81 gaat over de onderlinge censuur van ambtsdragers.

Waarom deze aparte behandeling? Moet met ambtsdragers apart gehandeld worden?

Ambtsdragers zijn geen andere mensen dan andere gemeenteleden. Wanneer er sprake is van zonde, op de manier waarop art. 76 daarover spreekt, zullen ook bij ambtsdragers maatregelen van tucht genomen moeten worden. Tegelijk spreekt het voor zich, dat dit ook gevolgen heeft voor het ambt en de uitoefening daarvan. Vroeger zei men wel: de waardigheid van het ambt is dan in het geding; je kunt ook zeggen: op een bepaalde manier hebben ambtsdragers ook een voorbeeldfunctie. Je leer en leven moeten niet in schril contrast staan met je ambt, de taak en de opdracht, die je van Christus binnen de gemeente gekregen hebt.

In zoverre vloeit art. 79 'automatisch' voort uit art. 76 (automatisch in de zin van: het een heeft gevolgen voor het ander).

Maar tucht over ambtsdragers en kerkelijke tucht in z'n algemeenheid gaan niet altijd samen op. En het is dan ook niet zo, dat als een ambtsdrager geschorst wordt, er ook automatisch afhouding van het avondmaal als maatregel van tucht plaatsvindt.

Daarom geldt voor ambtsdragers, dat eerst art. 79 in beeld komt: het al dan niet schorsen om een bepaalde reden, en pas dan of er ook reden is tot afhouding. En je kunt je situaties voorstellen waarbij schuldbelijdenis plaatsvindt, en er geen reden is om over te gaan tot verdere tuchtmaatregelen, maar waarbij er geen sprake kan zijn van verdere uitoefening van het ambt.

Schorsingswaardig

Wanneer moet er sprake zijn van schorsing? Bij een openbare of in ander opzicht ernstige zonde. Dat wordt ook in art. 76 genoemd. En als art. 80 een opsomming geeft van zonden die tucht over ambtsdragers nodig maken, dan worden daarin 'algemene' zonden genoemd, maar ook zonden die specifiek op het ambt betrekking hebben, zoals simonie of het zich indringen in het dienstwerk van een ander.

In de laatste herziening van de KO (1978) is daaraan toegevoegd: de kerkelijke vermaning verwerpen. Daarbij kun je denken aan het ondertekeningsformulier. Daar is sprake van bedenking tegen de leer of afwijkende mening. Wanneer je die als predikant in de kerkelijke weg voorlegt, kan er in diezelfde kerkelijke weg ook vermaand worden, en op een gegeven moment kan het zover komen, dat een kerkenraad moet overgaan tot schorsing.

Een andere reden om deze passage toe te voegen en zo te verduidelijken, is dat je als ambtsdrager nooit kunt zeggen: de zonde die de kerkenraad noemt als reden voor schorsing is niet openbaar, en dus is er geen reden tot schorsing (in de oude tekst, vóór 1978 stond alleen: openbare grove zonde. Vanaf 1978 is zowel het één toegevoegd: kerkelijke vermaning verwerpen, als het ander: in ander opzicht ernstige zonde).

Vershil in ambten?

Opvallend is verder dat er verschil in behandeling is tussen predikanten enerzijds en ouderlingen en diakenen anderzijds. Aparte aandacht voor het ambt geldt voor hen allemaal, maar waarom is de procedure verschillend?

Het gaat er hier niet om dat het ambt als zodanig verschillend zou zijn, in de zin van hoger of lager. In beide gevallen, bij ouderlingen en diakenen én bij predikanten speelt het kerkverband een rol. Het gaat hier om zorgvuldigheid. Een plaatselijke kerk kan niet zomaar haar ambtsdragers schorsen, om van ze af te komen.

Wel is het zo, dat de gevolgen voor een predikant, die zich immers volledig aan de dienst van de Here heeft gegeven, groter zijn. Zo is bijvoorbeeld ook zijn levensonderhoud in het geding. Daarnaast heeft een predikant zich ook op een bepaalde manier aan het kerkverband verbonden (zie de rol van het kerkverband in art. 5 en 6). Dat is bij plaatselijke ambtsdragers niet het geval. Daarom speelt het kerkverband bij predikanten een grotere rol bij schorsing en afzetting.

Voor predikanten zijn de gevolgen van schorsing en afzetting dus veel groter dan voor ouderlingen en diakenen. Daarom kan een predikant nooit meteen worden afgezet, maar volgt er eerst altijd een schorsing van minimaal drie maanden.

Ouderlingen en diakenen kunnen wel meteen worden afgezet. Art. 79 spreekt dan ook over schorsing *of* afzetting. Soms kan iets zo duidelijk liggen, dat er meteen afzetting uit het ambt volgt.

Procedure

Hoe ziet een kerkelijke procedure van tucht over ambtsdragers er nu uit?

Een grondregel binnen het gereformeerde kerkrecht is, dat het tuchtrecht principieel bij de plaatselijke kerk ligt. Niet alleen omdat het gereformeerde kerkrecht zo is opgebouwd (antihierarchisch), maar een kerk mag zo ook nooit van haar ambtsdragers tegen wil en dank beroofd worden.

Bekend zijn uiteraard de voorbeelden uit de tijd van de Vrijmaking. Toen is deze regel anders geïnterpreteerd, en zijn tuchtmaatregelen wél bij meerdere vergaderingen begonnen. Daarbij speelden voorbeelden (vaak ook specifieke uitzonderingen) uit het verleden een rol.

Maar de letter van art. 79 is duidelijk als het gaat om de rol en de plaats van het kerkverband. Een eerste stap bij tucht over predikanten is schorsing. Het gaat daarbij om opschorting van de bediening van het ambt. De predikant mag de taken die bij het ambt horen, niet langer uitoefenen. Voetius zegt dat een dergelijke schorsing niet altijd op alle werkzaamheden betrekking hoeft te hebben (bijv. wel pastoraat, niet preken), maar eerlijk gezegd kan ik me een dergelijke scheiding niet zo goed voorstellen.

Een schorsing duurt drie of zes maanden. Daarna moet geoordeeld worden of de schorsing wordt verlengd (verder onderzoek nodig), opgeheven, of dat moet worden overgegaan tot afzetting.

De schorsing vindt plaats door de eigen kerkenraad op grond van eigen oordeel én het oordeel van de kerkenraad van een naburige gemeente (belangrijk is, dat de genabuurde kerkenraad ook een beoordeling geeft, en niet alleen een advies). Er is dus altijd sprake van een breder oordeel dan dat van de eigen kerkenraad. In de praktijk zullen beide kerkenraden gezamenlijk vergaderen, en *onafhankelijk* tot een oordeel moeten komen, op grond van wat is aangedragen. De kerkenraad van de genabuurde kerk zal zich op een gegeven moment terugtrekken, en dan zal duidelijk moeten worden wat zijn oordeel is. Wanneer het oordeel van beide kerkenraden overeenstemt, zal de schorsing plaatsvinden. Wanneer er geen eenstemmigheid komt, mag de kerkenraad niet tot schorsing overgaan, maar zal de zaak aan de classis worden voorgelegd.¹

De genabuurde kerk zal ook mee beoordelen of ouderlingen of diakenen geschorst of afgezet mogen worden. Op deze manier biedt het kerkverband waarborg tegen eigenmachtig optreden van de kerkenraad. De positie van ambtsdragers mag niet aan het oordeel van één kerkelijke vergadering worden overgelaten.

Afzetting

Gedurende een schorsing wordt de bediening van het ambt opgeschort. Maar de rechten van het ambt (bij predikanten bijv. het traktement) blijven bestaan. De periode van schorsing heeft dan ook iets van een onderzoeksperiode: kan en mag deze persoon weer de volle bediening van het ambt terugkrijgen, of moet gezegd worden: hij is het ambt niet meer waardig? Wat hij gedaan heeft, past niet bij het ambt in de gemeente van Christus.

Wanneer het tot afzetting komt, zal de classis daarover moeten oordelen. Daarbij zullen ook deputaten van de PS aanwezig zijn. De classis beoordeelt, de kerkenraad in kwestie zal vervolgens tot afzetting overgaan, na instemming van de classis. Zo kom je dat dan ook in persberichten tegen.

De tekst van de huidige versie van de KO is wat dit punt betreft helderder dan de eerdere tekst: de classis moet beoordelen of zij afgezet dienen te worden (nl. door de kerkenraad). In de eerdere teksteditie (voor 1978) stond er: 'Of zij geheel van de dienst af te zetten zijn, zal aan het oordeel van de classis staan' (alsof daarin de laatste actie van de classis uitgaat). Wanneer een predikant afgezet is, verliest hij ook aanspraak op traktement. Uiteraard kunnen bepaalde financiële (overbruggings)regelingen getroffen worden.

De lijn van art. 79 is helder. De reden waarom een grote rol voor het kerkverband is weggelegd, ook. Willekeur en onzorgvuldigheid moeten zoveel mogelijk vermeden worden. Schorsing en afzetting is een zaak van grote ernst en daarom grote zorgvuldigheid. Uiteraard is met een kerkordeartikel niet alles gezegd. Al is de lijn duidelijk, veel zal afhangen van interpretatie in elk afzonderlijk geval. En dat maakt kerkrecht nooit statisch, ook niet als een procedure vastligt.

Vragen

Ik wil tot slot een tweetal vragen stellen:

- Kan een goed functioneren van art. 81 (onderling toezicht ambtsdragers) in sommige gevallen voorkomen dat het tot schorsing (en afzetting) komt? Ik bedoel dat in de zin van: kunnen we van art. 81 meer en intensiever gebruik maken dan vaak gebeurt, zodat we

meer oog krijgen voor elkaars bediening, en eventueel ontsporingen in een eerder stadium opmerken en bespreekbaar kunnen maken?

- Een vraag die bij mij bovenkwam: wat als een kerkenraad zijn verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld met betrekking tot een predikant, niet neemt of niet ziet? Welke rol speelt dan de classis? Welke rol spelen de visitatoren? We zagen hierboven dat de rol van het kerkverband in de procedure groot is, terecht denk ik, maar begint dat pas wanneer schorsing daadwerkelijk aan de orde is?

Het is een groot goed, dat de plaatselijke kerk verantwoordelijk is en blijft voor haar ambtsdragers, maar dat dan wel ingebed in het kerkverband, waar zij deel van uitmaakt.

Noot:

- ^{1.} Zie voor brede bespreking van de rol van het kerkverband, en ook de uitzonderingen: J. Kamphuis, *Verkenningen III*, p.131v.